

Список використаних джерел

1. Левченко Л.О., Кілянчук О.П., Повханіч О.Ю. Огляд програмних продуктів фінансово-економічного аналізу діяльності енергопідприємств. URL: <http://urss.knuba.edu.ua/files/zbirnyk8/121-127.pdf>
2. Майборода Р.Є., Сугакова О.В. Статистичний аналіз даних за допомогою пакету STATISTICA. URL: <http://matphys.rpd.univ.kiev.ua/downloads/courses/mmatstat/StatAn.doc>
3. Програми для математичної і статистичної обробки даних. URL: <http://chembio.com.ua/aspirant/grant/item/>

*Хаустов Володимир Кирилович,
кандидат технічних наук, вчений секретар;
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»*

СТАТИСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Набуття Україною статусу країни-кандидата на вступ до Європейського Союзу потребує адаптації національної статистики до чинної системи показників про доходи та умови життя – European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC), а також системи показників Європейської опори соціальних прав (European Pillar of Social Rights).

Статистика доходів і умов життя Європейського Союзу – це інструмент соціальної політики, який спрямований на збір своєчасних і порівнянних багатовимірних мікроданих про розподіл доходів, бідність і соціальну відчуженість. Він також охоплює різні відповідні умови життя в ЄС і політику щодо бідності, як-от дитяча бідність, доступ до медичних та інших послуг, житло, надмірна заборгованість і якість життя. Ця статистика є основним джерелом даних для цілей мікрмоделювання та оперативних оцінок розподілу доходів і рівня бідності [1].

Проект EU-SILC було запущено в 2003 році в шести країнах-членах ЄС (Бельгії, Данії, Ірландії, Греції, Люксембурзі та Австрії) та Норвегії. Інструмент EU-SILC почав використовуватися в 2004 році для ЄС-15 (крім Німеччини, Нідерландів та Великобританії), а також Естонії, Норвегії та Ісландії. Болгарія та Туреччина розпочали повну імплементацію інструменту EU-SILC у 2006 році, а Румунія та Швейцарія – у 2007 році. Північна Македонія та Хорватія розпочали у 2010 році, Чорногорія та Сербія у 2013 році, Албанія у 2017 році та Косово у 2018 році.

Україна має пройти непростий шлях імплементації інструменту EU-SILC з огляду на ускладнення соціальної ситуації в умовах війни для отримання реалістичної інформації та здійснення реформи соціальної політики.

EU-SILC складається з національних імовірнісних вибіркового досліджень і проводиться щорічно. Цільова група включає приватні домогосподарства. Одиницями спостереження є домогосподарства та всі поточні члени домогосподарства. Інформація про соціальне відчуження та житлові умови збирається переважно на рівні домогосподарств, тоді як інформація про працю, освіту та здоров'я отримується для осіб віком від 16 років. Інформація про дохід на рівні деталізованих компонентів збирається як на особистому рівні, так і на рівні домогосподарства.

EU-SILC використовується для аналізу даних щодо структурних показників соціальної згуртованості (рівень ризику бідності, S80/S20) і в контексті двох відкритих методів координації у сфері соціальної інтеграції та пенсій. Ризик бідності або соціального відчуження (AROPE) є основним показником для моніторингу цілі ЄС щодо бідності та соціального відчуження до 2030 року. На основі інструменту EU-SILC було визначено головну ціль боротьби з бідністю в Європі 2030 щодо скорочення кількості людей, яким загрожує бідність і соціальна ізоляція на 15 мільйонів до 2030 року, з яких принаймні 5 мільйонів мають бути діти.

Незважаючи на те, що EU-SILC адмініструється Євростатом, вихідні дані гармонізовані таким чином, що країни зобов'язані збирати певні елементи даних, але можуть вільно визначати стратегії вибірки для цілей збору даних. EU-SILC щороку охоплює приблизно 500 тис жителів Європи для свого перехресного опитування. У той час як зведені дані з EU-SILC є загальнодоступними, мікродані доступні лише дослідницьким організаціям за умови схвалення Євростатом [2]. Методи збору даних суттєво відрізняються, включаючи телефонне інтерв'ю за допомогою комп'ютера, персональне інтерв'ю за допомогою комп'ютера, особисте інтерв'ю за допомогою паперу та олівця, анкети для самостійного заповнення або проксі-інтерв'ю, часто в комбінації. Дані збираються або на рівні домогосподарства, або на індивідуальному рівні відповідно до вказівок Євростату, які описують кластери змінних. Змінні на рівні домогосподарства включають розмір домогосподарства, склад та основні характеристики членів домогосподарства. Крім того, хоча дані про дохід та інші соціально-економічні змінні, такі як освіта та становище на ринку праці, збираються на індивідуальному рівні, вони агрегуються в змінні на рівні домогосподарства. Змінні виключно на індивідуальному рівні включають здоров'я, доступ до медичної допомоги, детальну інформацію про робочу силу, історію та календар діяльності [1].

Незважаючи на те, що вибіркові рамки відрізняються від країни до країни, вони розроблені таким чином, щоб бути репрезентативними на національному рівні. Схеми вибірки суттєво відрізняються за своїм підходом до кластеризації, стратифікації та зважування [1].

Дані EU-SILC використовуються для моніторингу бідності та соціальної інтеграції в рамках Європейського семестру, який є основою для координації економічної політики в ЄС. Більш широкий набір показників, які також базуються на численних даних EU-SILC, складає спільну структуру

оцінювання. Дані EU-SILC також надають кількісні докази для моніторингу реалізації виміру соціального захисту та інклюзії Європейської основи соціальних прав, надають дані для моніторингу ефективності соціального захисту.

Згідно останніх даних у 2022 році 21,6% населення ЄС, або близько 95,3 мільйона людей, перебували під загрозою бідності або соціальної ізоляції. Ризик бідності та соціальної ізоляції не залежить лише від рівня доходу домогосподарства, оскільки цей індикатор також може відображати безробіття, низьку інтенсивність праці, робочий статус або низьку інших соціально-економічних характеристик. Для розрахунку кількості або частки людей, яким загрожує бідність або соціальна ізоляція, комбінуються три окремі показники, які охоплюють тих осіб, які перебувають принаймні в одній із цих трьох ситуацій:

- особи, яким загрожує бідність, іншими словами, з еквівалізованим наявним доходом, нижчим за поріг ризику бідності;

- особи, які страждають від серйозної матеріальної та соціальної депривації, іншими словами, ті, хто не може дозволити собі щонайменше сім з тринадцяти предметів депривації (шість пов'язаних з особою та сім пов'язаних із домогосподарством), які більшість людей вважають бажаними чи щоб мати адекватну якість життя;

- особи (віком до 65 років), які живуть у домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю праці, іншими словами, ті, хто живе в домогосподарствах, де дорослі працювали на 20% або менше їх загального сумарного потенціалу робочого часу протягом попередніх дванадцяти місяців.

У 2022 році ризик бідності або соціальної ізоляції був вищим в ЄС для жінок (а не для чоловіків), молоді (а не для людей середнього або літнього віку), людей з низьким рівнем освіти (а не для тих, хто має середній або вищий рівень освіти) і, зокрема, для безробітних. У 2022 році більше однієї п'ятої частини населення ЄС, яке живе в домогосподарствах з дітьми-утриманцями, перебували під загрозою бідності або соціальної ізоляції, і ризик бідності або соціальної ізоляції був дещо нижчим серед домогосподарств без дітей-утриманців.

Однією з головних соціально-економічних характеристик, які впливають на ризик бідності чи соціальної ізоляції є робочий статус. У 2022 році ризик бідності чи соціальної ізоляції в ЄС становив 11,1% для працюючих і 19,1% для пенсіонерів, для безробітних він становив майже дві третини (65,2%) і 42,9% для інших неактивних осіб, іншими словами, люди, які не працювали або були безробітними з іншої причини, ніж вихід на пенсію.

Ризик бідності чи соціальної ізоляції значно відрізнявся в країнах-членах ЄС. Румунія (34,4 %), Болгарія (32,2 %) і Греція (26,3 %) мають найвищу частку людей, яким загрожує бідність і соціальна ізоляція. Натомість Польща, Словенія та Чехія мають частки нижче 16,0 %. Середнє значення для 27 держав-членів ЄС становить 21,6 % [3].

Європейська опора соціальних прав була проголошена у 2017 році лідерами ЄС на Соціальному саміті за справедливі робочі місця та розвиток у Гетеборзі, Швеція. Її мета – побудувати більш справедливу Європу з сильним соціальним виміром на засадах 20 принципів для підтримки інклюзивних та добре функціонуючих ринків праці й систем соціального забезпечення. Опора слугує для забезпечення нових та ефективніших соціальних прав для громадян, структурованих навколо трьох категорій, орієнтованих на людей[4]:

– рівні можливості та доступ до ринку праці, що охоплює освіту, гендерну рівність тощо;

–справедливі умови праці, враховуючи структуру робочої сили, динаміку ринку праці та доходи;

–соціальний захист та інтеграція, що охоплює справедливі результати через державну підтримку та соціальний захист, в основному пов'язані з наданням послуг та мережами соціального захисту.

Опора прагне відродити концепцію соціальної Європи, яка є надзвичайно важливою для підтримки згуртованості та легітимності європейського проекту. Економічні розбіжності підривають обіцянку спільного економічного процвітання, тоді як соціальні розбіжності між державами-членами та зростання нерівності всередині них підривають єдність і кінцеву мету проекту європейської інтеграції: покращення життя всіх європейців.

Концепція конвергенції є одним із наріжних каменів Опори, що базується на принципі соціальних інвестицій у громадян, і очікується, що вона призведе до соціальної інтеграції та економічного зростання. У цьому відношенні Опору слід розглядати як важливий інструмент для забезпечення того, щоб соціальні цілі врівноважували, по суті, макроекономічні цілі в нових інструментах соціального та економічного управління ЄС. Перетворення Опори в реальність для громадян є спільною відповідальністю держав-членів, соціальних партнерів і громадянського суспільства, а інституції ЄС встановлюють рамки та забезпечують напрямок.

Опора супроводжується Таблицею соціальних показників, яка містить систему показників зайнятості та соціальних показників для моніторингу прогресу держав-членів у напрямку висхідної конвергенції в соціальному вимірі.

Основною метою Європейської опори соціальних прав є висхідне зближення умов життя та праці у двох аспектах. По-перше, відбувається конвергенція, тобто країни-члени ЄС стають більш схожими – відмінності між ними в рівнях бідності, рівнях зайнятості, заробітній платі тощо з часом зменшуються. Фактично це означає, що країни з гіршими показниками наздоганяють країни з кращими показниками. Другий аспект полягає в тому, що конвергенція є висхідною, тобто умови життя та праці розвиваються по висхідній траєкторії, покращуючись у всьому ЄС.

Розроблене Європейською Комісією у співпраці з Комітетом із питань зайнятості та Комітетом соціального захисту, Соціальне табло надає

показники (головні і другорядні) для оцінки ефективності держав-членів у трьох широких вимірах політики Основи [5]. Воно фіксує річний рівень кожного показника та його зміни, що дає змогу оцінити розвиток держав-членів і визначити ключові проблеми зайнятості та соціальні проблеми. Соціальне табло доповнює існуючі інструменти моніторингу, особливо Моніторинг ефективності зайнятості та Моніторинг ефективності соціального захисту, застосовується у координації економічної політики Європейського семестру.

Проведене у 2019 році аналітичне дослідження дозволило зробити такі висновки [4]. Починаючи з 2008 року спостерігається збіжність у бік підвищення за більшістю основних показників соціального табло, яке супроводжує Європейську Опору соціальних прав. Проте динаміка висхідної конвергенції відрізняється за показниками, і на цій основі їх можна класифікувати на три групи.

Для однієї групи показників висхідна конвергенція була стабільною та міцною протягом 2008–2018 років, і економічна криза в першій половині цього періоду, здається, мала обмежений вплив. Діяльність ЄС покращилася за всіма цими показниками, а варіативність між державами-членами зменшилася. Ця тенденція очевидна у відсотку тих, хто рано залишає школу, гендерному розриві в зайнятості та охопленні формального догляду за дітьми до трьох років.

Для другої групи індикаторів тенденції висхідної конвергенції нестабільні та пов'язані з діловим циклом. Тут висхідна конвергенція відбувається, коли економіка зростає, але коли вона входить у спад, модель змінюється на низхідну дивергенцію – комбіноване погіршення показників і зростання відмінностей між державами-членами. Ця тенденція помітна в рівнях зайнятості, безробіття та тривалого безробіття, а також у рівні частки людей, яким загрожує бідність та соціальна ізоляція, доходах, доходах домогосподарств і незадоволених медичних потребах. Зв'язок між нестабільною висхідною конвергенцією цих показників і коливаннями ділового циклу висвітлює сфери, де держави-члени повинні зміцнити свою економічну та соціальну стійкість, щоб підтримувати стійку та інклюзивну конвергенцію. Ці сфери включають зайнятість і відчуження, а також бідність і доступ до соціальних послуг.

Третя група складається з двох показників, за якими країни-члени показали найгірші результати. Одним з них є нерівність у доходах, яка зростає по мірі зростання розбіжностей між державами-членами. Інший – вплив соціального захисту на скорочення бідності, який знизився за десятиліття. І хоча між державами-членами існує конвергенція за цим показником, вона йде вниз, тобто вони зближуються до гіршого стану справ. Ці дві сфери вимагають узгоджених зусиль для покращення діяльності держав-членів.

Європейська опора соціальних прав забезпечує основу для створення більш рівної, стійкої та сталої Європи, яка готує держави-члени до вирішення деяких викликів, з якими стикається Європа.

Список використаних джерел

1. EU-SILC: Methodological guidelines with description of variables – 2021 Operation. European Commission. Directorate F: Social Statistics. Unit F-4: Quality of life. Doc SILC 065. 634 p. URL: <https://circabc.europa.eu/sd/a/f8853fb3-58b3-43ce-b4c6-a81fe68f2e50/Methodological%20guidelines%202021%20operation%20v4%2009.12.2020.pdf>
2. Arora V.S., Karanikolos M., Clair A., Reeves A., Stuckler D., McKee M. Data Resource Profile: The European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). *International Journal of Epidemiology*. 2015, P. 1–11.
3. Living conditions in Europe – poverty and social exclusion. June 2023. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion/
4. Mascherini M., Litardi C. A more equal Europe? Convergence and the European Pillar of Social Rights, Eurofound. Publications Office of the European Union. Luxembourg. 2019. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/policy-brief/2019/a-more-equal-europe-convergence-and-the-european-pillar-of-social-rights>
5. European Pillar of Social Rights. Scoreboard. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/european-pillar-of-social-rights/information-data>

Червона Світлана Петрівна,
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри статистики,
інформаційних технологій та
математичних методів в економіці;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ІНДЕКС СПОЖИВЧИХ ЦІН ЯК ІНДИКАТОР РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Рівень життя населення – це складна соціально-економічна категорія, що характеризує можливості суспільства із забезпечення життя, діяльності та всебічного розвитку людини. Рівень життя зумовлюється реальним розвитком економіки та соціально-правовими гарантіями забезпечення життєдіяльності населення [1].

Основними індикаторами стану економічної системи, що визначають умови формування рівня життя в країні, є [2]:

- 1) величина валового внутрішнього продукту на душу населення (у фактичних та порівняльних цінах, тис. грн);
- 2) індекс споживчих цін (%);
- 3) питома вага оплати праці найманих працівників у ВВП (%);